

Friese plaatsnamen als cultureel erfgoed

Ferjan Ormeling en Arjen Versloot

Summary

The paper describes developments in codifying the place names of the Frisian language area in the Netherlands, using evidence from official maps of the province of Fryslân since the earliest mapping endeavors in the 16th century. It was not until the end of the 20th century that these place names began to be rendered in Frisian instead of Dutch, in those Frisian municipalities that opted for this. This development can be traced in the various topographic atlases that have been published since the 1990s, incorporating all editions of the topographic map of the Netherlands issued since 1830.

The developments on these maps have been correlated with administrative measures of the national and provincial administration, with the rules and regulations for the surveyors of the Topographic Survey of the Netherlands (now Kadaster Geo-Informatie) and with the resolutions of the United Nations Group of Experts on Geographical Names on the preservation of cultural heritage (of which names are an important aspect).

Despite official intentions to render place names according to standard Frisian orthography, the current namescape on the map is an inhomogeneous one, consisting of a mixture of both Frisian and Dutch names, in both old and modern spelling variants; it is frequently impossible to predict how a name, when communicated orally, will be written on the map. This Frisian namescape is then compared to current trends in Europe aiming at a better preservation of minority toponyms.

1 *Inleiding*

De Verenigde Naties houden zich onder andere bezig met de bescherming van cultureel erfgoed, enerzijds in het kader van de UNESCO, anderzijds via de Group of Experts on Geographical Names (UNGEGN). Dit permanente advieslichaam heeft tijdens de negende conferentie voor de standaardisering van geografische namen (New York 2007) een resolutie¹ aangenomen, waarin wordt gesteld dat plaatsnamen een onderdeel zijn van het immaterieel cultureel erfgoed en als zodanig beschermd moeten worden². De UNGEGN kent ook een werkgroep die zich bezighoudt met minderheidstalen: de Working Group on the Promotion of Recording and Use of Indigenous, Minority and Regional Language Group Geographical Names. Deze werkgroep probeert, gesteund door de

huidige aandacht voor het beschermen van het cultureel erfgoed, de resolutie in praktische maatregelen om te zetten. Een van de aspecten die daarbij een rol spelen, is de vastlegging van geografische namen in de minderheidstalen, de documentatie daarvan en de beschrijving van het proces van officiële erkenning van de minderheidstalige naamversies. De werkgroep organiseerde over dat thema in april 2005 een internationale conferentie in Leeuwarden, bij de Fryske Akademy.³

In deze bijdrage zullen we eerst bezien wat de bronnen zijn voor het kunnen volgen van de veranderingen in de officiële Friese plaatsnamen. Vervolgens gaan we het effect na van bestuurlijke maatregelen op de officiële plaatsnaamversies. Tenslotte zullen we deze Friese ontwikkelingen in een groter, Europees verband plaatsen.

2 *Het vastleggen van de officiële versies van plaatsnamen in Fryslân*

Nederland is bijzonder vanwege de ruimtelijke openlegging van het verleden door publicatie van topografische atlassen: zo langzamerhand zijn alle edities van de officiële topografische kaartseries van ons land wel door een uitgever (Wolters-Noordhoff (1853, 1989-2000), Robas (1908-1932), Nieuwland (1926-1934) en ANWB (2002-5)) in een handzame boekvorm uitgebracht. Topografische karteringen van vóór 1850 zijn ook toegankelijk gemaakt door facsimile-uitgaven van de grietenijkaarten van Schotanus/Halma en de militair-topografische kaarten van Noord-Nederland uit de periode 1819-1829 van Huguenin. Wanneer we die kaarten met elkaar vergelijken, dan blijkt dat eigenlijk vanaf het begin van de officiële (d.w.z. door de overheid gerealiseerde) kartering van de provincie Fryslân geografische namen in de bestuurstaal zijn gesteld, dat wil zeggen: in het Nederlands. De enige uitzondering daarop wordt gevormd door de kleinschalige kaart van Leo Sibrandus (1595). Dit wordt nog eens onderstreept door de recent door P.J. de Rijke uitgegeven kaartbibliografie van Fryslân: *Frisia Dominium* (2007). Daarin vindt men een vergelijking van ruim vierhonderd plaatsnamen zoals gebezigd/gespeld op de kaarten van Van Deventer (1545/59), Tramezini (1556), Ortelius (1568), De Jode (1568), Sibrandus Leo (1579) Van Doetecum (1584), Mercator (1585) en van Leo Sibrandus (1595).

Vergelijking van de namen in al die verschillende bronnen laat zien, dat zich langzamerhand een gestandaardiseerde spelling van die plaatsnamen uitkristalliseerde in het Nederlands. Dat officiële gebruik was overigens wel aan verandering onderhevig, al is het treffend om te zien hoe weinig het grootste deel van de namen bij Van Deventer (1545/59) verschilt van die in de huidige Nederlandse versies (De Rijke 2006). Zoals ook elders in Nederland, vindt men bij Van Deventer in Fryslân namen met ae en oi (*Bolswaerdt*, *Oisterwierum*), waar men later a(a) of oo

schrijft (*Bolsward, Oosterwierum*). Ook valt het gebruik op van dt en c of ck, waar men later een enkele d of t resp. k of kk schrijft, bijvoorbeeld: *Coldum, Coldewolde, Dockum*, later *Koudum*⁴, *Kolderwolde* en *Dokkum*. Rond 1860 worden de Nederlandse naamvormen vereenvoudigd, waarbij de *Lijst der Nederlandsche plaatsnamen*, in 1864 uitgebracht door de letterkundige afdeling van de KNAG, als richtsnoer dient. Die lijst beantwoordt aan het principe dat ‘de namen der plaatsen de gewone regelen der spelling behoreen te volgen’. Ondanks het volgen van dit uitgangspunt, o.a. door het KNAG, dat met hulp van het Ministerie van Onderwijs nog in 1936 een *Lijst der aardrijkskundige namen van Nederland* uitbrengt, werkt de gemeentelijke overheid dit principe tegen. De nationale overheid steunt het bovendien onvoldoende. Op de topografische kaart zullen we zien dat vereenvoudigde naamversies zoals *Hemelumer Oldeferd, Ipekolsga, Kornjum, Waaksens, Eksmorra*, na de Tweede Wereldoorlog geleidelijk worden vervangen door versies als *Hemelumer Oldephaert, Ypecolsga, Cornjum, Waaxens* en *Exmorra*. De diverse gemeentebesturen verfraaien hun namen met extra h’s, c’s en x-en, omdat zij dat chiquer vinden staan. Het resultaat is een discrepantie tussen uitspraak en spelling die niet bevorderlijk is voor de communicatie.

Doordat ook Sibrandus Leo slechts een beperkt aantal Friese plaatsnamen brengt (*Slaet, Snitz, Harns, Hertbaem, Hynlippen, Lyowerdt, Mennaem, Wynaem* voor *Sloten, Sneek, Harlingen, Herbaijum, Hindelopen, Leeuwarden, Menaldum* en *Wijnaldum*; verder ook namen op *Ald-* en *Aest-* in plaats van *Old-/Oud-* en *Oost-*), is nog niet na te gaan hoe de schrijfwijze van vele plaatsnamen in het Fries in de loop van de tijd is veranderd. Karel F. Gildemacher heeft een spreadsheet gemaakt van alle nederzettingen in de Oudfriese oorkonden (tot 1550). Hij heeft de namen waar mogelijk geïdentificeerd en uitgezocht of er ook varianten zijn in andere bronnen, zoals de grondbelastingregisters (1511-1546) en de Beneficiaalboeken (1543). Het materiaal dat namen van terpen betreft is als aparte informatielaag toegevoegd aan www.hisgis.nl. Op dezelfde website zijn van alle plaatsnamen de vermeldingen uit de atlassen van 1718, die uit het midden van de negentiende eeuw en de recente topografische kaarten opgenomen. Bij een voorlopige analyse van de oudere namen blijkt dat bij een deel van de Oudfriese namen het Friese karakter ongewijzigd gehandhaafd blijft; tevens blijkt dat een ander (kleiner) deel nog een tijdlang Friese taalkenmerken vertoont, maar dat een zekere vernederlandsing (wat spelling, fonologie en soms ook wat lexemen betreft) daarna doorzet. Overigens moet worden bedacht dat ook in de zogenoemde Oudfriese periode tweetaligheid, of beter tweekamigheid, eerder regel dan uitzondering was.⁵

Over het algemeen geldt dat veel naamversies die nu als Nederlands worden opgevat en bovendien verschillen van de huidige Friese versies, feitelijk codificaties zijn van Oudfriese versies. Ze mogen niet meer als Nieuwfries gelden, omdat ze zich niet met de spreektaal hebben meeontwikkeld.⁶

Een fraai voorbeeld daarvan is de naam *Franeker* = Oud-Fries *frâna-eker* = vroom-akker, de akker van de heer. In het Nieuwfries luidt de naam *Frjentsjer*. De overlevering van de naam in Friestalige teksten van na de middeleeuwen is redelijk uitgebreid. Daaruit blijkt dat in de zestiende eeuw de vorm in het Fries *Frenker* geworden was (o.a. in bronnen van schrijvers uit de omstreken van de stad). Uit 1655 stamt dan de eerste vermelding door een inwoner van de stad als *Frentjer*. Die vorm handhaaft zich, met wat spellingsvariatie, tot in het begin van de negentiende eeuw - dan komen vormen als *Frjentjer* en later ook *Frjentsjer* op. De lokale uitspraak is intussen geëvolueerd tot [frɛntsjet]. Op die manier is de ontwikkeling van meer plaatsnamen te volgen.

Van de meeste Friese namen weten we echter niet nauwkeurig hoe en wanneer ze sinds 1500 zijn veranderd. Bij Schotanus (1:27 000 - 1:43 000) zijn wegnamen, plaatsnamen, waternamen en veldnamen vrijwel allemaal in het Nederlands vermeld.⁷ Toen de topografische kartering gedetailleerder werd (bijvoorbeeld ten behoeve van de topografische kaarten 1:25 000), werd naast het corpus van plaatsnamen een nieuw bestand aangelegd. Daarin tekenden de - Nederlands sprekende - topografen van hun plaatselijke - Fries sprekende - informant namen van polders, eilanden, sloten, kanalen en meren in een Nederlandse vorm op. Die vorm kon niet altijd de toets der kritiek doorstaan - ook indien men het al eens zou zijn met omzetting van de namen van het Fries in het Nederlands. Tot en met de jaren zeventig van de twintigste eeuw gold er voor de topografen van de Topografische Dienst bij het opnemen van topografische informatie in Fryslân een dienstvoorschrift⁸: Friese namen dienden te worden vertaald in het Nederlands - zoals dat ook was gebeurd op plaatsnaamborden en richtingwijzers. Daarbij zijn fouten gemaakt (die tot plaatselijke hilariteit aanleiding gaven), zoals de weergave van *Wynsleat* (te vertalen als *Windsloot*) als *Wijnsloot* en van *Sûrdyk* (te vertalen als *Zuiderdijk*) als *Zuurdijk* (Kalma 1949). Al dan niet foutief, dit soort standpunten leidde tot het verwijderen van alle Friese namen, tenzij het als eigennamen opgevatte boerderijnamen of onvertaalbare veldnamen betrof, en dat niet alleen op topografische kaarten maar ook op kadastrale en hydrografische kaarten. Fockema Andreae zegt niet voor niets in 1959: 'Het ambtelijk gebruik kent de Friese vormen [van plaatsnamen] niet'.⁹

Inmiddels¹⁰ geldt bij de Topografische Dienst Kadaster het voorschrift van de vertaling van Friese namen in het Nederlands niet meer en kunnen de Friese namen zoals ze worden aangetroffen op plaatsnaamborden en straatnaamborden, integraal op de kaart worden overgenomen. We zullen eens kijken hoe dit de laatste 20 jaar tot veranderingen op de officiële kaarten heeft geleid.

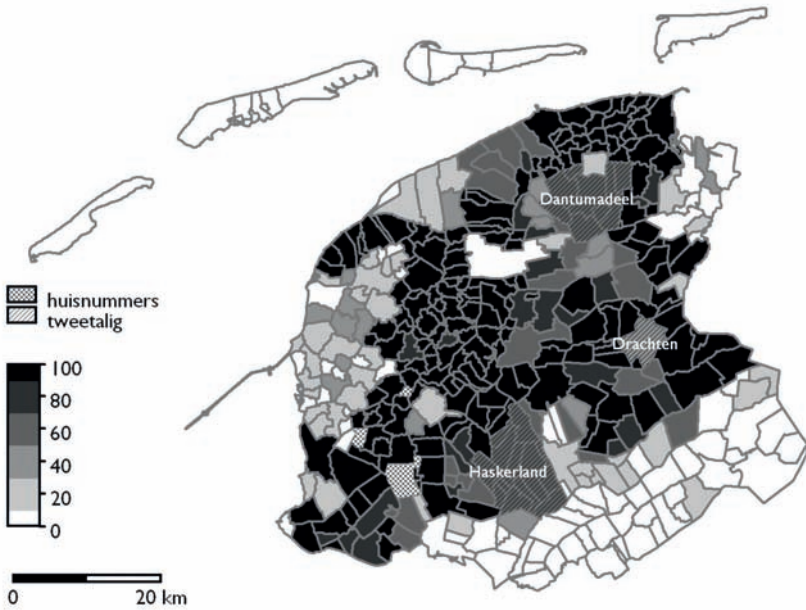
3 *Opeenvolgende edities van de Topografische kaart 1986–2006*

Net als in het landschap is het op de officiële kaart nog een ratjetoe van Nederlandstalige en Friestalige toponiemen. Vóór 1980 waren zowel het landschap (plaatsnaamborden en richtingborden; eentalig Friese straatnamen bestaan al sinds de jaren vijftig van de vorige eeuw) als de op Fryslân betrekking hebbende kaartbladen homogeen Nederlandstalig beschrift. Dat wil overigens niet zeggen dat er geen verschillen in zaten, want onze topografen probeerden – bij ontstentenis van een centrale instantie die namen vaststelt – zich tegen kritiek in te dekken door de namen aan officiële stukken te ontleen. En zulke stukken (gemeentewet, waterschapskeuren etc.), nooit bedoeld om als autoriteit voor de spelling der plaatsnamen te dienen, reflecteren hooguit de spelling en opvattingen over de schrijfwijze zoals die golden op het moment dat ze werden opgesteld. Dat kan zijn in de fantasiespelling die een gemeente graag aanhield, of volgens de spellingsvoorschriften van De Vries en Te Winkel uit 1883 (oo, ee, sch) dan wel van Marchant uit 1934/1947 (o, e, s). In de *Grutte Provinsje Atlas Fryslân* uit 2000 vinden we in samengestelde geografische namen bijvoorbeeld acht maal *Friesche* en vijfmaal *Friese*; elfmaal *Bosch* naast 23 maal *Bos*; 28 maal *Groote* naast zesmaal *Grote*. Verder vinden we *Koffieboonenplaat*, *Groote Siege*, *Groote Veenpolder* naast *Grote Wiske*; *Kornwerder Zand* naast *Cornwerd*.

1989

Kijken we vervolgens naar de verhouding tussen Friese en Nederlandse namen in de *Grote Topografische Provincieatlas 1:25 000 Friesland* van 1989 (met kaarten uit de periode 1982–1987), dan blijkt er een begin te zijn gemaakt met de verfriësing: in meer dan de helft van de gemeenten¹¹ is een aantal wegnamen alleen in de Friestalige versie opgenomen (fig 1). Nederlandstaligen moeten in deze atlas wennen aan nieuwe generieke naamsbestanddelen in de straatnamen, zoals *buorren*, *dyk*, *groppe*, *leane/loane*, *paad*, *reed*, *sleat*, *wei* en *wyk*. Voor namen van een aantal kleine kernen is een tweetalige versie opgenomen (zoals *Kettingwier* (*Keatlingwier*), *Siteburen* (*Sitebuorren*), *Gotum* (*Goattum*), *Zuidereind* (*Suorein*), en *Voorrijp* (*Foarryp*). De enige gemeentenamen in het Fries zijn *Boarnsterhim*, *Gaasterlân–Sleat*, *Skarsterlân* en *Littenseradiel*. In die laatste gemeente ligt

ook een aantal plaatsnamen van kleine kernen die alléén in het Fries zijn opgenomen: *Swaenswert*, *Klaeiterp*, *Skillaerd*, *Montsamabuorren*, *Fûns*. Een aantal nutsbedrijven (zoals gemalen) draagt hier voor het eerst een Friese naam.

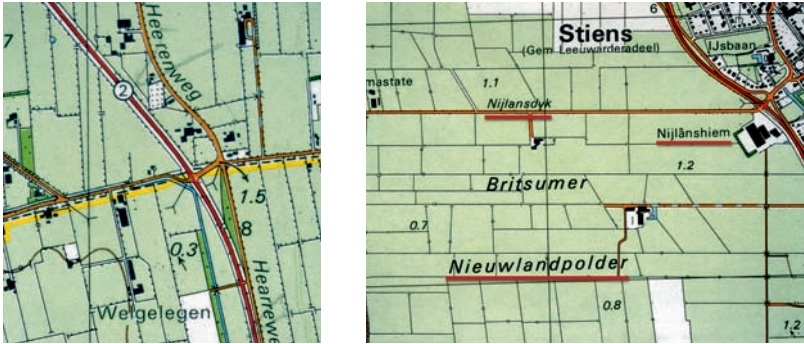
Figuur 1:

Aandeel van de Friestalige straatnamen per dorpsgebied, eind 20e eeuw. Zelfs per gemeente zijn de namen niet homogeen verdeeld. Dat is deels een gevolg van herindeling, maar zeker niet uitsluitend, zoals in de dorpen zuidelijk van Drachten. Bron van deze kaart is een digitaal register op de Stratenatlas Fryslân 1993. In Drachten, het voormalige Haskerland en Dantumadeel zijn de (meeste) bordjes dubbeltalig (als '50%' op de kaart). Dantumadeel gaat binnenkort over op ééntalig Fries.

1991

Een nieuwe editie van de *Provincieatlas* komt uit in 1991, met voor het centrum van de provincie nieuwe kaarten die uit 1990 stammen (blad 11A–H). Het blijkt (Versloot 1992) dat in een aantal gemeenten nu ernst wordt gemaakt met de verfriësing en dat de Topografische Dienst dit, volgens het model *Roordahuizum* (1982) > *Reduzum* (*Roordahuizum*), overneemt voor de namen van de kleine kernen. De naamversies *Eagum*, *Wargea*, *Naarderbuorren*, *Earnewâld*, *Grou*, *Jirnsum* doen hun intrede in plaats van *Aegum*, *Warga*, *Naarderburen*, *Eernewoude*, *Grouw* en *Irnsom*.

Ook het verfriesen van de wegnamen gaat verder (fig. 2/3). En bij Grou komen ook de eerste waternamen in het Fries: *Neare Burd* en *Borchsleat* voor *Nauwe Bird* en *Borgsloot*. Het gaat hier om het volgende beleid: vóór 1990 hadden slechts twee gemeenten de dorpsnamen officieel in het Fries vastgesteld: *Boarnsterhim* en *Tytsjerksteradiel*. Waternamen waren alleen in *Boarnsterhim* officieel in het Fries vastgesteld; geen van de andere gemeenten had hierover een besluit genomen. In de Friese Staten was in 1985 wel de wens uitgesproken om dit tot stand te brengen.

Figuur 2 & 3:

Links: verandering van straatnaam bij overschrijding van de gemeentegrens (gemeenten bepalen de schrijfwijze en hebben verschillende standpunten in deze). Rechts: gebrek aan voorstelbaarheid van de schrijfwijze van toponiemen op de kaart: Nieuwland, Nijlan en Nijlân. Het missen van het ^ op de a in de tweede naam is waarschijnlijk het gevolg van het feit dat op het straatnaambord kapitalen gebruikt worden, die in het Fries in de regel geen diacritica dragen. Copyright © 2008 Dienst voor het kadaster en de openbare registers, Apeldoorn.]

1995

De derde editie van de *Provincieatlas* bevat voornamelijk bladen die in 1995 zijn uitgebracht, behalve voor het centrum van de provincie. De verfriesing van de namen van de kleine kernen gaat verder (*Gytsjerk*, *Oentsjerk*, *Aldtsjerk*, *Mûnein*, *Skuzum*, *Sleat* voor *Giekerk*, *Oenkerk*, *Oudkerk*, *Moleneind*, *Idsegahuizum* en *Sloten*). Er blijkt hier voor het eerst, nu een groter deel van de toponiemen Friestalig is, dat er storende discrepanties ontstaan tussen namen en afgeleide vormen in verschillende talen. *Bartlehiem* staat naast de polder *Bethlehem*, *Aldtsjerk* naast de *Oudkerkstermeer*, *Ryptsjerk* naast de *Rijperkerkstervaart*, *It Heidenskip* naast de *Heidenschapster polder* en *Burgum* naast het *Bergumermeer*. Naast *Skraard* (*Schraard*) hebben we nog de *Schraarder polder*, de *Schraarder vaart* en de *Schraarder hemdijk*. Ook landelijk meer bekende namen zoals *Hardegarijp* en *Hindelopen* worden verfries: *Hurdegaryp* en *Hylpen*.

Hier wordt nog een ander probleem zichtbaar, namelijk dat van het verschil tussen de officiële namen en de beschrijving op de komborden. Een aantal gemeenten, met name in de Zuidwesthoek, hanteert officieel Nederlandstalige namen (bijvoorbeeld *Idsegahuizum*) die in de Gemeentelijke Basisadministratie, maar ook op alle verkeersborden/handwijzers worden gebruikt. Alleen op de komborden staat ook de Friese naam, en wel bovenaan. Door de topografen van de Topografische Dienst wordt zodoende de Friese naam als ‘eerste’ naam opgevat en vet bovenaan geplaatst, terwijl de officiële naam daar in kleinere letter en tussen haakjes onder komt te staan.

Figuur 4 & 5:

Overeenkomst tussen landschap en kaart, d.w.z. tussen namen zoals die in het landschap en op de kaart aangetroffen werden. Copyright © 2008 Dienst voor het kadaster en de openbare registers, Apeldoorn.

2000

In de vierde editie van de *Provincieatlas* met kaarten uit de periode 1997–1999 blijkt de Topografische Dienst op een nieuwe politiek over te zijn gegaan: ze voeren nu de namen zoals die op de borden staan opgenomen, in dezelfde volgorde. Er komt dan in elk geval overeenstemming tussen het landschap en het beeld van het landschap op de kaart (zie de figuren 4 en 5). De waternamen en streeknamen blijven nog Nederlandstalig. Veel namen blijken verder te zijn verfrist, maar het volgen van de naamversie op de (verkeers)borden kan ook tot terugkeer tot de vernederlandste vormen leiden: *Surch* (*Zurich*) (1992) wordt weer *Zurich* (*Surch*) (1997), *Penjum*, *Koarnwert* en *Kimswert* keren terug tot *Pingjum*, *Cornwerd* en *Kimswerd*. Ook *Eksmoarre* moet weer bakzijl halen ten voordele van *Exmorra*. Een aantal grotere plaatsen komt nu echter ook voor het eerst uit de kast met hun tot dan toe verborgen Friese identiteit: *Bolsward* (*Boalsert*), *Heerenveen* (*It Hearrenfean*).

2004, 2006

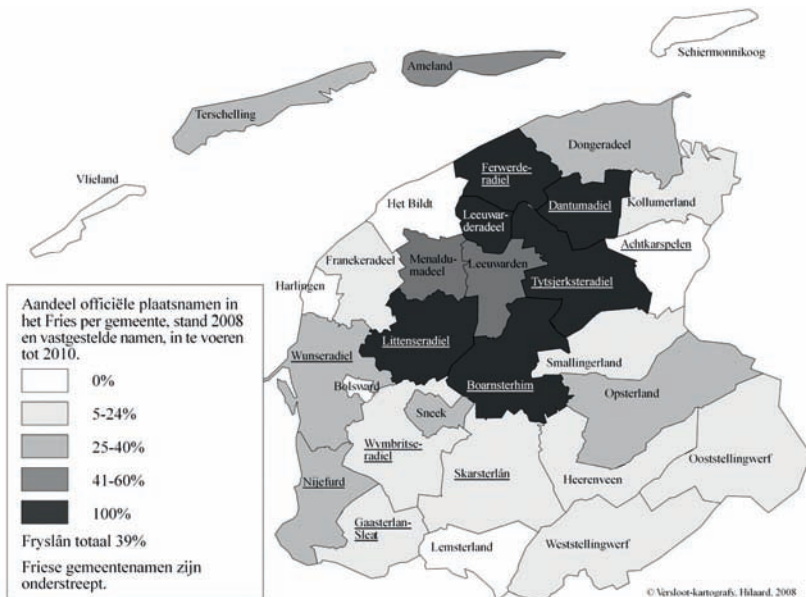
De ANWB neemt de fakkel over van Wolters-Noordhoff en brengt in 2004 een vijfde uitgave van de moderne topografische kaart 1:25 000 (kaarten

uit de periode 2001-2002) in boekvorm, de *Topografische Atlas Friesland* 1:25 000. Al twee jaar later komt de zesde uitgave, met kaarten uit 2004 (behalve voor het zuiden van de provincie, waar het materiaal gelijk is aan dat van de vijfde uitgave). Deze uitgave wordt gekenmerkt door het feit dat steeds meer kernen een Friese vorm krijgen, maar ook door het opgeven bij een dertigtal kernen van de eerste plaats voor die Friese vorm: die komt weer tussen haakjes. In de vijfde druk wordt voor het eerst *Grou* zonder de toevoeging (*Grouw*) opgenomen, en, ultieme triomf, zelfs *Leeuwarden* en *Sneek* hebben nu de toevoeging (*Ljouwert*) resp. (*Snits*).

Een aantal gemeenten toont zijn kernen dus nu (alleen) in het Fries op de kaart, een aantal is teruggekeerd naar een aanduiding in het Nederlands met de Friese versie tussen haken. De officiële situatie is te zien in figuur 6. De meeste wegnamen op de kaart staan in het Fries (zie fig. 3).

NAAMCATEGORIEËN

Zoals gezegd, streek- en waternamen staan nog in het Nederlands. De provincienaam zelf is in 1997 officieel van *Friesland* veranderd in *Fryslân*.

Figuur 6:

Friestalige plaats- en gemeentenamen als officiële naam. Als Fr = Ndl is de naam als 'Fries' meegeteld. In alle gemeenten op de vaste wal zijn de waternamen officieel in het Fries of in een erkende streektaal, behalve in de gemeente Harlingen en in de binnenstad van Leeuwarden.

Ook de Nederlandstalige waternamen zullen binnenkort ophouden te bestaan, nu de Provincie Fryslân haar voorstel over Friese waternamen heeft aangenomen¹². Het provinciebestuur heeft de lijst aan het Kadaster (waar de Topografische Dienst sinds 2002 onder ressorteert) doen toekomen, met het verzoek deze naamversies over te nemen. Wat dan nog in het Nederlands over blijft zijn de streeknamen, en dat zijn in Laag-Nederland meestal poldernamen. De topografen sluiten voor de spelling van deze namen aan op de officiële stukken waarin deze landschapseenheden genoemd worden, zoals waterschapskeuren waarin een bepaalde stand van het zomer- of winterpeil van het grondwater verbindend wordt verklaard. Blijft men deze werkwijze volgen, dan zullen deze namen pas bij herziening van deze officiële bepalingen worden verfrist.

SPELLING

Nu er zoveel meer Friese namen op de kaart staan, dringt zich ook de vraag op – zoals we die ook bij de Nederlandse plaatsnamen stelden – of die namen wel volgens dezelfde officiële spelling geschreven zijn. Is de oude of de nieuwe Friese spelling gebruikt? Of zijn de namen ‘fonetisch’ weergegeven, en, indien dat het geval is: gebeurde dat volgens de Friese of de Nederlandse spellingsconventies?

Het blijkt dat voor de officiële namen in het algemeen de Friese spelling wordt gevolgd. In een paar gevallen is de oude spelling van vóór 1980 in de officiële naam terechtgekomen, zoals in *Raerd* of *Idaerd*. Een enkele keer wordt een lokale uitspraak weergegeven, maar dan wel volgens de algemene spellingsregels: *Tsjerkgaast*, *Hylpen*, *De Westereen* in plaats van **Tsjerkgeast*, **Hynlijppen*, **De Westerein* (Ndl. *Tjerkgaast*, *Hindeloopen*, *Zwaagewesteinde*).

De waternamen zijn allemaal gestandaardiseerd volgens de regel dat de lokale uitspraak leidend is, maar weergegeven wordt volgens de standaardspelling. Zo komt bijvoorbeeld *De Greons* (bij Leeuwarden) voor naast *De Grûns* (Zuidwesthoek). Voor het los of aan elkaar schrijven is niet aangesloten bij de (inconsistente) Nederlandse praktijk, maar is een strikt taalkundige argumentatie gekozen, die – los van het woordbeeld waar men mogelijk aan gewend is – altijd opnieuw bepaald kan worden. Volgens dit principe staan adjectieven en samenstellingen aan elkaar. We zien dus *Dokkumer Ie*, *Mantgumer Feart*, *Jaanfeart*, Ndl. *Dokkumer Ee*, *Mantgumervaart*, *Jaanvaart* (zie ook Gildemacher 2004).

In straatnamen zitten nog wel eens wat rare missers, ook in de officiële naam, zoals de *Spoarstrjitte* i.p.v. *Spoarstrjitte* in Deinum. Verder zijn veel

straatnamen al vóór de spellingswijziging van 1980 in het Fries vastgesteld en die staan dus in de oude spelling. Een voorbeeld daarvan is de spelling van de straatnaam *Hilaerdermieden*, waarvan de bijbehorende plaatsnaam in 1993 werd vastgesteld als *Hilaard*. Net als bij de plaatsnamen bevatten straatnamen soms regionale vormen van woorden, doorgaans weer volgens de regels van de Friese spelling weergegeven, zoals 'laan', dat in het grootste deel van Fryslân *-leane*, maar in het noordoosten *-loane* luidt.

In de namen van huizen en andere min of meer privé-benoemde objecten wordt op grote schaal 'gezondigd' tegen de regels van de Friese spelling. Berucht is de verwarring tussen <ú> (de klank van Nederlands *excus*) en <û> (de klank van Nederlands *hoek*), zoals in de huisnaam *Us Thús* dat **Us Thús* zou moeten zijn.¹³

GENERIEKE NAMEN EN RANDINFORMATIE

Wat blijft er verder aan Nederlandse namen over op de topografische kaart? Generieke namen die de functie van gebouwen aangeven (trafostation, zuivelfabriek, school, gemeentehuis etc.), en verder natuurlijk de randinformatie en de legenda. In de Ostkantone van België wordt die informatie op de kaart ook opgenomen in het Duits, de eigen taal van de plaatselijke bevolking (een gemeenschap van 50 000 zielen). In Finland doet men dat ook voor de delen van het land die een in meerderheid Zweedstalige bevolking (een gemeenschap van 290 000 zielen) hebben.

KLEINSCHALIG KAARTMATERIAAL

Een laatste kartografisch aspect betreft wat men in het buitenland van de Friese namen op kaarten ziet. Daar zal men geen grootschalige topografische kaarten in handen krijgen, hooguit een kaart van Nederland als geheel, en daar stonden tot voor kort weinig Friese namen op. Onze officiële topografische kaart op schaal 1:250 000 is, waar het gaat om tweetalige weergave, in haar editie van 2004 een heel eind overstag gegaan: *Snits* (*Sneek*), *Boalsert* (*Bolsward*), *Harns* (*Harlingen*), *Leeuwarden* (*Ljouwert*) bepalen hier het beeld. De waternamen zijn hier nog alle in het Nederlands gesteld (zie figuur 7). Zover is het dus nog niet op de 1:25 000! De criteria voor de keuze van de namen is niet helder: *Snits*, *Boalsert* en *Harns* zijn Fries, maar *Leeuwarden* is Nederlands. De keuze voor de een of de ander als eerste naam is volledig willekeurig, want alle vier zijn ze officieel Nederlands. Kleinere plaatsen worden ook binnen één gemeente en los van officiële naamvormen of uitvoering van de komborden soms dubbeltalig en dan weer eentalig weergegeven. In een aantal gevallen is een oude Friese spelling gebruikt, zoals bij *Baerd*,

met tussen haakjes eronder de ‘Nederlandse’ vorm *Baard*. Dat laatste is ook de juiste schrijfwijze in het Fries, al sinds 1980!

Op de kaarten van Nederland in de 53e editie van de Bosatlas (2005) staan alleen de watervamen, één plaatsnaam (*Grou*) en de officiële provincienaam, *Fryslân*, in het Fries.

In de *Bosatlas van Nederland* (2007) zijn de kernen in de gemeenten die officieel Friestalige plaatsnamen hanteren (zie fig. 6) op de betreffende detailkaarten (p. 91, 92, 95,96) dubbeltalig benoemd: *Fries (Nederlands)*. Officieuze Friese namen worden naast officieel Nederlandstalige (uiteraard) weer niet vermeld. Alle watervamen op diezelfde kaarten prijken in de Friese versie, in enkele gevallen gevolgd door de Nederlandse naam, zoals *Tsjûkemar (Tjeukemeer)*. Op de provinciekaart (p. 122) staan alleen officiële namen, zij het Friese, zij het Nederlandse, maar op de kaart

Figuur 7:

Detail uit de *Wegenkaart van Nederland* 1:250 000, uitgave Topografische Dienst Kadaster 2004. Copyright © 2008 Dienst voor het kadaster en de openbare registers, Apeldoorn.

opp. 123 zijn alle waternamen ineens weer Nederlands. Als op thematische kaarten in de atlas provincie- en plaatsnamen verschijnen, worden vaak de officiële namen gebruikt (bijvoorbeeld op p. 341) en in enkele gevallen ook weer Nederlandse naamversies (vgl. voor de provincienaam p. 78 en 79). In grote buitenlandse handatlassen zoals de *Times* (twaalfde editie, 2007), vindt men nog slechts Nederlandse naamversies voor Friese plaatsen.

4 Bestuurlijke maatregelen t.b.v. de spelling van aardrijkskundige namen in Fryslân

CHRONOLOGIE

KABINETSSTANDPUNT 1953

In 1953 is in het zogenaamde Kabinetsstandpunt over de ‘Friese kwestie’ bepaald dat gemeenten in Fryslân het recht hebben om de namen van plaatsen en straten in het Fries vast stellen, al dan niet tweetalig. Daarbij werd tevens vastgelegd dat bij dubbele vermelding alleen de Nederlandse naam als de officiële zou gelden (Van der Goot 2003, punten 8.56, 8.58, 8.65 (p. 101 ff)). Zo werd de basis gelegd voor de hele naamgevingsdiscussie in de jaren tachtig en later. In de jaren vijftig was de stemming in Fryslân er vooral één van emancipatie van het Fries náást het Nederlands. Door de expliciete verwerping van dubbeltaligheid door het Rijk restte de voorstanders van het zichtbaar maken van Friestalige namen uitsluitend de methode van eentalig Friese representatie. In de jaren vijftig waren er binnen of buiten Fryslân slechts weinig mensen die dat als serieuze optie beschouwden¹⁴. Dat blijkt ook uit de moeizame aanvaarding van de Friese namen in de laatste decennia van de twintigste eeuw.

In 1979 aanvaardt de Topografische Dienst eentalig Friese wegnaamversies; eentalige Friese plaatsnaamversies worden in het Nederlands met de Friese versie tussen haakjes opgenomen. Het is opmerkelijk om te zien dat het bezwaar van veel kaartmakers, namelijk dat dubbeltaligheid (Friese namen naast de officiële Nederlandse) de leesbaarheid te veel zou beïnvloeden, verdwijnt, zodra de Friese naam officieel is; dan blijkt er ineens wel ruimte te zijn voor de officieuze Nederlandse namen.

In 1981 maakt Idaarderadeel als eerste gebruik van de ruimte, geboden in het Kabinetsstandpunt van 1953, door de namen van alle topografische objecten binnen de gemeente eentalig in het Fries vast te stellen.¹⁵

GEMEENTENAMEN IN DE JAREN TACHTIG

In 1984 kiezen de bij de gemeentelijke herindeling ontstane gemeenten *Littenseradiel*, *Skarsterlân*, *Nijefurd* en *Boarnsterhim* Friese gemeentenamen, Dat geldt ook voor een aantal bestaande gemeenten zoals *Tietjerksteradeel*, dat voortaan *Tytsjerksteradiel* heet. Het recht daartoe ontstaat door de herindelingsprocedure. Dit recht wordt pas algemeen geregeld in de nieuwe gemeentewet van 1992 (Van der Goot 2003, punt 8.55, p. 101).

DE 'NIEUWE' FRIESE PLAATSNAMEN NA 1989

In 1989 stellen Boarnsterhim en Tytsjerksteradiel hun plaatsnamen eentalig in het Fries vast, in 1993 volgt ook Littenseradiel.

In 1996 aanvaardt Nederland het Europees Handvest voor Regionale en Minderheidstalen van de Raad van Europa. In artikel 10.2.g wordt uitgesproken 'to allow and/or encourage: the use or adoption, if necessary in conjunction with the name in the official language(s), of traditional and correct forms of place names in [the Frisian language].'

In 1997 wordt de provincienaam middels de daartoe gewijzigde provinciewet officieel vastgesteld als *Fryslân*.

In 1999 stelt ook Ferwerderadiel zijn plaatsnamen en gemeentenaam eentalig in het Fries vast.

Per 2007 worden in bijna heel Fryslân Friese en streektaalige versies van de waternamen de officiële namen. In hetzelfde jaar neemt Dantumadeel het besluit, om per 2009 straatnamen, plaatsnamen en de gemeentenaam eentalig in het Fries vast te stellen.

In 2008 volgen nog drie gemeenten. In Leeuwarderadeel gold al voor bijna alle plaatsnamen dat de Friese en Nederlandse versies gelijk waren, zoals in *Stiens*. De namen van drie kleine kernen waarvoor dit niet geldt, worden nu omgezet met een gefaseerde invoering, in ieder geval op de borden. In hetzelfde jaar volgde ook Wymbritseradiel, dat ook besloot tot invoering per 1 januari 2009. Ook de gemeente Franekeradeel heeft dit jaar het voornemen uitgesproken om van alle kernen buiten de stad *Franeker* voortaan de Friese naam als officiële te gaan voeren. Daarmee staat het cijfer nu op 8 van de 31 Friese gemeenten (waarvan 6 grotendeels buiten de traditionele taalgrens).

TOELICHTING OP DE CHRONOLOGIE

De aanvaarding van de officiële namen is niet zonder bestuurlijke slag of stoot verlopen. De gemeenten Boarnsterhim en Tytsjerksteradiel hebben

tot voor de Raad van State moeten procederen om hun 'nieuwe' namen erkend te krijgen. De weerstand kwam voor een deel van binnenuit, zoals van plaatselijke ondernemers die vreesden onvindbaar te worden. Voor een ander deel kwam de weerstand van buitenaf: belangrijkste tegenstander was de PTT, die zowel over de postcodebestanden (belangrijk voor adressering bij geautomatiseerde postverzending) als over de telefoonboeken ging. De Raad van State erkende in een bodemprocedure weliswaar het recht van de gemeenten om zelf hun plaatsnamen vast te stellen, maar liet private ondernemingen vrij bij het overnemen van dergelijke gegevens. Het Rijk nam zijn nieuwe rol tegenover de toen net geprivatiseerde PTT zeer serieus. Hoewel het Rijk toen nog 100% aandeelhouder was van PTT, heeft het de eerste jaren geen enkele moeite gedaan om de PTT de beslissing van de lagere overheid te laten navolgen. In de telefoonboeken moesten de plaatsen het doen met een door de gemeente betaalde doorverwijzing van de officiële naam naar de oude Nederlandse naam.

Uiteindelijk zorgde diezelfde privatisering ervoor dat er beweging in de zaak kwam. Toen de Gouden Gids in 1996 met zijn eigen telefoonboek voor Fryslân kwam, namen die wèl de officiële namen als ingang op. KPN volgde het jaar erop.

Intussen waren instanties als Postbank, ING (1994) en De Friesland Zorgverzekeraar (1996) al op de officiële namen overgestapt. Het Centraal Justitieel Incassobureau volgde 1998. Dergelijke instanties deden dat op basis van NEN-norm 5825 betreffende adressering, die overigens al in 1992 voor alle overheidsdiensten bindend was verklaard (Van der Goot 2003, punt 8.59, p. 102). Er kwamen dus steeds meer instanties die, om aan die NEN-norm te kunnen voldoen, zelf ingewikkelde aanpassingen aan hun adresseringssystemen moesten plegen. Onder druk van dergelijke bedrijven en ook van het Rijk, dat uiteindelijk wel verlangde dat het postcodesysteem van de PTT aan de officiële NEN-norm zou voldoen, ging de PTT in 2000 dan eindelijk overstag.

Ook de NS kon moeilijk wennen aan de nieuwe situatie. Verschillende locomotieven dragen namen van hoofdplaatsen van Nederlandse gemeenten, maar *Grou* mocht er vooralsnog niet op en dus werd een loc *Akkrum* gedoopt. In 1999 maakte NS dan toch de overstap voor de stations *Hardegarijp / Hurdegaryp* en *Grouw-Irnsom / Grou-Jirnsom*. Het correct omroepen bleef nog lang lastig...

Afgezien van missers – bijvoorbeeld op omleidingsborden – en een aantal routeplanners dat verouderde of buitenlandse bestanden gebruikte, zijn alle formele diensten, als het gaat om de officieel in

het Fries vastgestelde plaatsnamen, inmiddels overgestapt. De Friese versies van de provinciennaam en de waternamen raken wat langzamer ingeburgerd.

5 *Trends in de behandeling van minderheidstalen*

Wat in Fryslân op de topografische kaart gebeurt, wordt weerspiegeld in andere Europese gebieden met minderheidstalen, ook al zijn de mechanismen die dat toelaten vaak anders. Wat dat betreft heeft men de tijd mee (Gildemacher e.a. 2006).¹⁶ In Scandinavië is de positie van de Samische plaatsnamen verankerd in de Noorse, Zweedse en Finse plaatsnamenwetten. Na de Faeröer heeft nu ook Groenland met zijn Inuit-bevolking van Denemarken volledige autonomie gekregen aangaande het bezigen van de eigen plaatsnaamversies. In Oostenrijk wordt de positie van de talige minderheden steeds verder verbeterd, al bestaat er plaatselijk (Karinthië) nog wel weerstand. In Duitsland is wettelijk vastgelegd dat op kaarten op schaal 1:50 000 of groter ook Sorbische plaatsnaamversies dienen te worden opgenomen; in de plaatsnamenregisters wordt er nu tevens een voorziening gemaakt voor Friese namen in de Kreis Nordfriesland. In Groot-Brittannië wordt gewerkt aan een grotere consistentie inzake de voor Welsche en Gaelische plaatsnamen gebruikte spellingsvormen. In Spanje zijn in de betreffende regio's het Galicisch, Baskisch en Catalaans tegenwoordig in toenemende mate de enig toegelaten talen voor officieel gebruik.

Dat aan minderheidstalen thans een groter gewicht wordt toegekend, komt ook door de bredere erkenning van het feit dat geografische namen niet alleen een referentiefunctie hebben (een naam is een adres, verwijst naar een object), maar tegelijk ook op andere niveaus functioneren (zie ook noot 2). Door een naam worden bijvoorbeeld emoties opgeroepen (*Warns, Ferkearde Wei*); de naam kan een ideologisch niveau kennen (*Bartlehiem*); ze kan op een op de gemeenschap betrokken niveau fungeren (dát object behoort bij onze groep; bijvoorbeeld *Hemrik, Meente*). Door al die niveaus worden plaatsnamen een deel van iemands linguïstische identiteit. Daarnaast hebben ze nog een historische dimensie in de zin dat ze aangeven onder welke omstandigheden het gebied vroeger werd ontgonnen of gebruikt: de interactie met het oorspronkelijke milieu.

6 *Conclusie*

De ontwikkelingen betreffende erkenning van plaatsnamen in de minderheidstaal in Fryslân lopen in de pas met die in overig West-Europa. Die erkenning wordt gestimuleerd door het pas recent ontstane besef dat plaatsnamen een belangrijk immaterieel cultuurgood vormen.

Alleen het resultaat van die erkenning heeft in Fryslân nog niet tot een homogeen taallandschap geleid: zowel dat taalkundige cultuurlandschap als zijn reflectie op de kaart is nog sterk versnipperd. Dat komt doordat door elkaar Friese en Nederlandse naamversies worden gebruikt, wat op haar beurt het gevolg is van de gemeentelijke autonomie op dit gebied. Intussen wordt in Fryslân druk gepraat over herindeling, deze keer op initiatief van de gemeenten zelf. Wellicht dat in de te realiseren nieuwe, grotere eenheden ook meer homogeniteit in de naamgeving zal worden aangebracht. Dat daarbij verfrieste plaatsnamen door nieuwe gemeentebesturen weer vernederlandst zullen worden, lijkt niet erg waarschijnlijk. De verwachting is eerder dat bij fusie van twee gemeenten, één met Friese en één met Nederlandse namen, de namen van alle kernen verfrist worden, met uitzondering van grote kernen als Sneek, Heerenveen en Leeuwarden. Maar dat moet nog blijken!

De Friese en de Nederlandse plaatsnamen kunnen worden onderverdeeld in naamversies die wel of niet conform de thans officieel vigerende schrijfwijze zijn gespeld, bijvoorbeeld Nederlands *Marssum* i.p.v. **Marsum* of Fries *Idaerd* i.p.v. **Idaard*. Dat hoeft geen bezwaar te zijn wanneer we die toponiemen alleen maar als eigennamen beschouwen. Het is echter wel een bezwaar als we ook andere functies van namen mee laten wegen, zoals die van namen als gereedschap om te verwijzen naar objecten in onze omgeving. Van zulk gereedschap verwachten we dat het functioneel is, dat we het kunnen opschrijven zoals het klinkt, of andersom, dat het klinkt zoals het geschreven staat, met onze kennis van de uitspraak van de betreffende taal. Wanneer twee talen door elkaar staan en de uitspraak voor overeenkomstige letters niet dezelfde is, is dat dus wel een probleem. Een voorbeeld is *Miedum*, dat in het Nederlands en het Fries dezelfde spelling kent, maar conform de eigen uitspraakregels in het Fries [mi.ədəm] in het Nederlands [midəm] klinkt. Andere voorbeelden zijn Fries *mounedyk* (oude spelling): [munədik], foutief Nederlands *[maunədəik] of Fries *Easterein* [jɛstərāin] dat met toepassing van Engelse uitspraakconventies nogal eens te horen is als [i:stəreɪn]. Op een andere manier gaat het 'mis' wanneer de *Ljouwerterdyk* niet naar *Ljouwert* maar naar *Leeuwarden* loopt.

En als we daar dan nóg andere functies zoals emotionele of ideologische aan toevoegen, dan gaat het belang van het bewaren en beschermen van die namen nog zwaarder wegen. Het valt te wensen dat de provincie, zoals ze dat met de waternamen gedaan heeft, ook voor de landnamen (met inbegrip van de plaatsnamen) een grotere homogeniteit zal weten te genereren.

Bibliografie

- K.F. Gildemacher *Frysktalige toponimen/Friestalige toponiemen. Kar, stavering, fêststelling en ymplemintaasje/Keuze, spelling, vaststelling en implementatie*. Fryske Akademy, Ljouwert 2004.
- K.F. Gildemacher, F.J. Ormeling and A.P. Versloot (2006) *Proceedings of the International conference on minority names/indigenous names and multilingual areas*, Ljouwert 2005. Utrecht: Dutch and German-Speaking Divieion UNGEGN, 2006.
- K.F. Gildemacher, *Friese Plaatsnamen*. Friese Pers Boekerij, Leeuwarden 2007.
- A. van der Goot (ed.), *European Charter for Regional or Minority Languages, Second Periodical Report presented to the Secretary General of the Council of Europe: Netherlands*. Council of Europe, Strasbourg 2003. in accordance with Article 15 of the Charter
- J.J. Kalma – Tink om 'e kaart. In: *Fryske plaknammen 2*, Ljouwert: Dijkstra 1949.
- F.J. Ormeling – De kartografische weergave van Friese aardrijkskundige namen. *Fryske nammen 6*, pp 71-87. Fryske Akademy, Ljouwert 1986.
- F.J. Ormeling – *Minority toponyms on maps. The rendering of linguistic minority toponyms on topographic maps of Western Europe*. Utrechtse geografische studies, Utrecht 1983.
- P.J. de Rijke, *Frisia Dominium: Kaarten van de provincie Friesland tot 1850, geschiedenis en cartobibliografie*. – 't Goy-Houten: HES & de Graaf, 2006. – (Onderzoeksprogramma Explokart, Utrechtse Historisch-Cartografische Studies; 4).
- A.P. Versloot – 'Kunt u mij de weg naar Himmelum vertellen mijnheer?' Over hoe het is en hoe het verder moet met het Fries op de topografische kaarten. *Kartografisch Tijdschrift* vol XVIII-3 (1992), pp 26-34.

Noten

- 1 Resolution IX/4. Geographical names as intangible cultural heritage. *The Conference, Recalling its resolutions II/27, II/36, V/22, VII/5, VIII/1 and VIII/9, Considering the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage adopted by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization on 17 October 2003, Recognizing that toponyms are indeed part of the intangible cultural heritage, Noting that the use of certain toponyms which provide a sense of identity and of continuity is under a variety of threats,*
 1. Encourages the official bodies responsible for toponymy to: (a) Identify toponyms that meet the criteria for application of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage; (b) Submit them to the Committee set up by the Convention, for approval; (c) Prepare a programme to safeguard and develop that heritage in accordance with article 2, paragraph 3, and article 18 of the Convention; (d) Start implementing it.
 2. *Calls upon* the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization to give sympathetic consideration to requests for support that the High Contracting Parties submit to it for such activities.
- 2 Botolv Helleland (2002) The social and cultural value of place names. Document E/CONF.94/CRP.106/Add.1, Eighth United Nations Conference on the Standardization of Geographical Names Berlin, 27 August-5 September 2002.

- 3 GeoNames 2005. Proceedings of the International conference on minority names/
indigenous names and multilingual areas. Ljouwert/Leeuwarden 2005. Dutch and
German-speaking Division UNGEGN, Utrecht 2006.
- 4 De naam *Koaldum* (dus met *l*) is thans nog gangbaar in het dialect van Hindeloopen.
- 5 Met dank aan Karel Gildemacher voor deze beschrijving; zie voor vermelding van
oude versies van namen K.F. Gildemacher (2007). Zowel schrijfwijzen die in de
traditie staan van de huidige Friese vorm *Ljouwert* als zulke die uitmonden in de
huidige Nederlandse vorm *Leeuwarden* zijn al sinds de veertiende eeuw naast elkaar te
vinden.
- 6 Dat verschijnsel treffen we tenminste aan in België, waar Franse naamversies (zoals
Bruxelles) de uitspraak in de middeleeuwen van Nederlandse namen (*Broekzele*), die
inmiddels verder geëvolueerd zijn (*Brussel*), vastlegden. Gevallen als de naam van de
Roemeense stad *Sibiu*, die in het Duits *Hermannstadt* heet en in het Hongaars *Nagyszében*,
komen in Fryslân eigenlijk niet voor. Ook ogenschijnlijk sterk verschillende namen
als Fr. *Skuzum* – Ndl. *Idsegahuizum* en Fr. *De Westereen* – Ndl. *Zwaagwesteinde* zijn van
dezelfde grondvorm afgeleid.
- 7 Zo spelt Schotanus *Dronryp*, *Hilaard* en *Jorwert* en niet *Dronrijp*, *Hijlaard* en *Jorwerd*.
Kunnen deze voorbeelden nog als spellingsfluctuaties binnen het Nederlands van die
tijd beschouwd worden, dat is zeker niet het geval met *Menaam* voor *Menaldum*, *Drielt*
voor *IJlst* of de waternaam *It Flait* i.p.v. **Het Vliet* (omgeving Molkerum).
- 8 Topografische Dienst (1968) Friese toponiemen. Interne instructie TA 28-10-1968.
Delft, Topografische Dienst.
- 9 S.J.Fockema Andreae – Friese plaatsnamen. Mededelingen van de Vereniging voor
Naamkunde pp. 106-110, 1959. Hij refereert hiermee aan het standpunt dat in 1953
ingenomen is door de Nederlandse regering (zie verderop in de tekst).
- 10 Topografische Dienst (1979) Friese toponiemen. Interne instructie 24-4-1979. Delft:
Topografische Dienst.
- 11 In de gemeenten Achtkarspelen, Barradeel, Boarnsterhim, Ferwerderadeel,
Hennarderadeel, Idaarderadeel, Kollumerland, Leeuwarden (buiten de stad),
Leeuwarderadeel, Littenseradeel, Menaldumadeel, Nijferd, Opsterland,
Smallingerland, Tietjerksteradeel, Utingeradeel, Wonseradeel, Wymbritseradeel.
- 12 In een aantal, traditioneel niet-friestalige gemeenten, namelijk het grootste deel van
Het Bildt en de gemeenten West- en Ooststellingwerf, zijn door de gemeenten namen
in de desbetreffende streektaalen voorgesteld. Omdat die streektaalen een andere
status hebben dan het Fries, zorgt dat voor nadere overwegingen bij de karteerders.
Het Stellingwerfs is als onderdeel van het Nedersaksisch overigens wel erkend
als regionale taal binnen Nederland in het kader van het Europees Handvest voor
Regionale en Minderheidstalen, maar niet onder deel 3, waarin een regeling over
toponiemen opgenomen is. De gemeente Het Bildt geeft de namen van de dorpen
op de komborden ook in het Bildts weer. In West- en Ooststellingwerf staan geen
tweetalige plaatsnaamborden.
- 13 Deze verwarring wordt gevoed door het feit dat in veel woorden die in het Fries met
<û> geschreven worden dialectisch bepaalde wisseling bestaat in de uitspraak. Zo is

-
- het woord 'huis' in de standaardspelling van het Fries *hûs* en wordt het uitgesproken met een lange *oe*. In het zuidwesten wordt het woord uitgesproken als *huus*, zodat voor sprekers uit die regio het verschil in spelling tussen *hûs* en *thûs* ondoorgrondelijk wordt. Hoofdletters worden in het Fries doorgaans niet van diacritica voorzien.
- 14 Dit verdient wel enige nuancering: een aantal nieuwe dorpen (vooral bestaande gehuchten die een bestuurlijke dorpsstatus verkregen) kreeg zelfs al in de jaren vijftig uitsluitend een Friese naam, zoals *Nij Beets* en *Koufurderrige* (Van der Goot 2003, punt 8.57, p. 101).
 - 15 In het Kabinetstandpunt van 1953 is alleen sprake van dorpen en straten. In de bodemprocedure van Boarnsterhim en Tytsjerksteradiel tegen de PTT na hun 'verfriesingsbesluit' van 1989, is ook door de Raad van State dat recht in ieder geval voor de dorpen nog eens bevestigd. Voor de waternamen is nooit een officieel standpunt ingenomen en ook niet bij wet vastgelegd, maar analoog met andere objecten wordt de bevoegdheid daarvoor ook bij de gemeenten gelegd, met uitzondering van wateren in beheer van de provincie. Bij de verfriesing van de waternamen heeft de provincie een coördinerende rol gespeeld. De gemeenten hebben in de raad een lijst vastgesteld en daarbij de coördinatie en feitelijke invoering overgelaten aan de provincie.
 - 16 Zie met name pp. 147 tot 150, met overzichten per land van de veranderingen in de attitudes tegenover plaatsnamen van taalkundige minderheden.

